

A KÖNYVNAPOK KÖNYVEI*

„TÉPJÉTEK LE A SÖTÉTSÉG BILINCSEIT“

XVIII. SZÁZADBELI MAGYAR ANTIKLERIKÁLIS RÖPIRATOK (Hungária-kiadás)

Amilyen bizonyos az, hogy nincsenek ördögök, éppen olyan bizonyos az is, hogy vannak ördögi gonoszok és emberek. Minek nevezzük azokat, akik közöttünk élnek, velünk egy levegőt szívnak, a magyar munkások által épített házakban laknak, a dolgozó parasztok és munkások által termelt kenyeret eszik — s közben azt kívánják, hogy a háború lángja, az atombombák robbanása pusztítsa el a munkást, a parasztot, a kenyeret, a házat, az egész világzó országot? Minek nevezzük azokat a püspököket, a klerikális reakciókat, amelyek a háború oldalára állt, amelyek az amerikai imperialisták, az örült gyujtogatók bandájának parancsára „feszítsd meg”-et kiált saját népére, amely ellensége a népnek — s az alsópapság néppel együtt érző részének is.

Ötszáz év óta nem volt történelmünk olyan szakasza, amelyben népünknek ne kellett volna a népellens klérussal szemben harcolnia. „A szabadságnak nemcsak egyes, hanem összes ellenségeit meg kell semmisíteni, hogy mi és polgártársaink boldogan élhessünk” — mondotta Martiniócs és a klerikális reakcióra gondolt. Pedig nem is ismerte azt a Hám Jánost, aki ötvenkilenc évvel később, 1849-ben misét mondatott az osztrákok győzelméért. Valahányszor a magyar nép felkelt függetlenségéért és szabadságáért, harcolnia kellett a klerikális reakció, a katolikus egyház mélyestén népellens vezetésével ellen is, mert a klerikális reakció évszázadokon át az egyik legfontosabb támasza volt Magyarországon az idegen uralomnak, a feudalizmusnak, az elnyomás és a kizsákmányolás rendszerének. Az atombombák mai magyar püspökei nem állanak elődök nélkül. Nem tudjuk, hogy ők büszké-e a Hám Jánosokra és a Kolonicsokra. De mi, akik gyökeresen megváltozott viszonyok között, a győzelmes nép országában a béke védelmében harcolunk a klerikális reakció és legutóbbi, legsúlyosabb provokációja ellen, mi büszké vagyunk arra, hogy ezzel a küzdelemmel is népünk legjobb, haladó hagyományait folytatjuk.

Minden erőre, minden szövetségesre szükség van e harcban. Ne érjük be azzal, hogy a fegyvertársaink kijáró szeretettel emlékezünk a klerikális reakció régi ellenfeleire. Nézzük meg a letűnt századok harcainak arzenálját: bizonyosan akad még ott

olyan fegyver, amelyet mi is eredményesen forgathatunk.

Le kell lepleznünk a klerikális reakciót, meg kell rajzolunk a nép, a béke ellenségeinek igazi arcát. Ki tudná jobban leplezni őket, mint legnagyobb íróink: mint Ady versei, Mikszáth regényei? Meg kell tanulunk körültekintően gyűlölni a béke feketé ellenségeit. Ki taníthatna izzó gyűlöletre azokat ellen, akiknek „Mint öltöztél, lelköl oly setét” — ha nem Petőfi? És még régebbre is visszamehetünk. A klerikális reakció elleni harc házában már a XVIII. században erőre kapott. A népellens egyház a 160–200 évvel ezelőtti leplezői, az akkor még haladó polgári ideológia első magyarországi képviselői bátor, kemény, írt érvelő harcosok voltak. Az, amit írtak és tanítottak, gyakran ma is éppen olyan friss, mint a XVIII. század végén volt. Mindenképpen helyes és idővelendő tehát, hogy a könyvnapra megjelenjen egy csokorra való ezekből az anti-klérális röpiratokból.

„Tépjétek le a sötétség bilincseit“

címmel.

A magyarországi anti-klérális mozgalom része volt a feudalizmus ellenes mozgalomnak, amely nálunk is kezdett jelentkezni a XVIII. század vége felé, különösen II. József uralodása alatt. De ez a mozgalom nem támaszkodott a népre. A XVIII. századvégi magyar haladók II. Józsefet támogatták, akit demokratának és anti-klérálisnak tartottak. A valószínű II. József erős, központosított Ausztriát akart és csak ebből a szempontból kívánta korlátozni a pápát. Rómával való kapcsolatát, a nemesség rendi előjogait. Az antiklerikális röpiratoknak egyik főgyengesége, hogy — II. József jelentőségét túlbecsülve — gyakran a királyi hatalmat akarják erősíteni a klerikális egyházi hatalom rovására. A röpiratok gyakran a pápát gondatlanul támadják, — mi éles különbséget tesznek a reakciós egyházi vezetők és az alsópapság néphez hű része között. A kötet olvasója soha, egy pillanatra se feledkezzék

meg arról — bármilyen hasonlónak tűnnek is a problémák —, hogy milyen döntő, alapvető különbség választja el a népi demokrácia Magyarországtól a XVIII. század Magyarországtól. Sose feledkezzék meg arról, hogy a röpiratok szerzői a legjobb esetben az akkor még haladó polgárság világnézetének képviselői, de gyakran csupán a felvilágosult abszolutizmus hívei. De ha mindezt szem előtt tartjuk is: a rossz papok bünének milyen végtelen lajstroma, a hazafiaink egyháznak milyen éles arca, a klerikális reakció elleni harcban milyen gazdag bányája ez a rövid kötet!

Természetesen nem kis helyet foglalnak el a kötetben a rossz útra tért katolikus papok erkölcsatlanságáról, pénzhasznáról és ázszeneskedéséről szóló részek. Ezekben a vádakkban szólal meg leginkább a nép hangja, még akkor is, ha polgárok, polgárosodott nemesség vagy haladó gondolkodású papok a röpiratok szerzői. Trenck „Mérő-serpenyő, stb.” című röpiratának ajánlása így hangzik:

„Végé el a papságtól minden nyereséget,
Megtagad azonnal minden ismetséget.
Templomot és oltárt és minden szentséget,
Leront és farbarág minden kegyességet.”

Azok a megállapítások, amelyeket a röpiratok magas egyházi méltóságok magánéletéről tesznek, rendszerint nem idézhetők. De nem is ezek a kérdések a fontosak. A fontos az, hogy ezek a röpiratok

megbélyegzik a magas klérus népellenséget,

erőszakosságát, a szegények félrevezetését és kizsákmányolását. „Azt merem mondani — írja Trenck „Mérő-serpenyő” stb. című röpiratában —, hogy hárszer tatár, vagy kalimák nem pusztítják úgy el és annyira tönkre nem teszik az országot, mint tízezer uralkodó papok és szerzetesek... ahol a papok uralkodnak, a nép némely kegyesség színe alatt gyakorlatilag szemfényvesztések által megcsalattatik.” Ugyanebben a röpiratban van szó arról is, hogy ha az egyház valamely ok miatt vitába keveredik az állammal, akkor „a papság bücsűjárásokat és innepnapokat rendezvén az... dologtalanságot kizárja előbbelől mozdítani.” Ezt a módszert — a klerikális reakció kísérleteit a termelő munka és a tanulás akadályozására — mi is tapasztaltuk.

Martiniócs az, aki a legélesebb, legkeményebb szavakat találja azoknak a kegyetlenségeknek, bűnöknek a megbélyegzésére, amelyeket az egyházi reakció a béke, a dolgozó emberek élete ellen követett el. „A papok ez átkos fanatizmusának terhére kell írunk az üldözöseknek azt az örömet is — állapítja meg —, amelyet az európaiak Amerikában vettek végbe. Ennek tartama alatt... 12 millió indián pusztult el... Hallgatással mellőzöm azt a számtalan emberölést, amelyet a protestánsok ellen támadó katolikusok Franciaországban, Angliában, Írországon, Dél-Belgiumban és Európában más tartományokban követtek el...” Mással Martiniócs így foglalja össze tevéteit: „Soha még a legvérengzőbb háborúk sem tudták egy nemzet cselekvőképességét annyira elérőtleníteni és tehetséget annyira ellopítani, hogy az állatokhoz válják hasonlóvá, amennyire a papok tették ezt a válsással való visszaélés és a fanatizmus révén.”

Rendkívül élesen vetik fel a röpiratok a nevelés kérdését. Megállapítják, hogy

a katolikus egyház nevelési monopóliumra törekszik,

mert ez hatalma biztosításának egyik legfontosabb eszköze. „Akinék szemé van a látásra — írja a már idézett Trenck — az meg vagyonszerezéssel, hogy mihielyt valamely nemzethez olvasni szabad és gondolkodni, annak azonnal szükség megvilágosodni. De éppen ezáltal ki is dűlnek a római mindenhatóságok azok az oszlopok, melyek által mindenütt... a köznépet a temérdek tudatlanságban és a maga bilincseiben megtarthatná. És éppen ezen az okon törekedik Magyarországon az entuziaszmussal a pápás Magyarországon, hogy... a közönséges iskolák mind elrendelések, mind igazgatások az ő kezétől kezdve megmaradjanak.” Hogy milyen „entuziaszmussal”, azaz dühödt erőkkel törekedik a katolikus egyház nevelési monopóliumának megtartására, azt mi a közelmúlt harcaiból tudjuk,

A XVIII. századbeli röpiratíró meggyőzően és élfelhatatlanul érvel az egyházi nevelés ellen. „Mi módon lehet annak, aki e világról, e világi törvények eránt való engedelmségtől és minden hazafitól, vagy polgári kötelességeiről egészen lemondott, — kérdezi — az ország szükségére szolgáló hasznos férfiakat nevelni? Mi módon lehet annak valakit, valamely kötelességekre megtanítani, aki a kötelességeket se tudja, se nem érzi? Hoi hallanak az ifjak a legkisebbet is a hazaszeretet, a becsület, a léleknek nagysága, a nagy veszedelmekben szükséges bátor feltételek felől?... A pap rabszolgái engedelmségre tanítják őket, megtilalmazza őket a gondolkodást és a vizsgálódást... Vajjon tehát mi lehetne ártalmasabb, vagy veszedelmesebb dolog, mint a mi gyermekeinknek nevelését tekintve csak a papokra bízni?”

Mi már nem bizzuk gyermekeink nevelését a klerikális reakcióra. Az a harc, amely a nemzeti iskola megteremtéséért folyt, győzelmesen bevégeződött. De hogyan áll az a kérdés, amely a röpiratok által felvetet-

tek közül a legfontosabb, amely napjainknak is égető kérdése:

a katolikus egyház sok vezetőjének hazafiatlansága,

a magyar nép ellenségeivel való együttműködése, a Vatikántól való függősége?

Mindenekelőtt megállapítják a röpiratok a Vatikán kiféltethetetlen uralomvágyát. „Rómának — írja az egyik — célja a mindennekre kiterjedő monarchia, a mindennek lehető uralodás és a mindennek magához lehető kapartintása.”

Készen állnak a röpiratok az ellen, hogy a Vatikán kifossa Magyarországot. „A pápa bizonyos jövedelmeket veszen be Magyarországból, soha pedig Rómából ide vissza semmi nem jár. Rómának... Magyarországon monopóliuma, sokat kirekesztő kereskedése van. Mert mire az ügynevezett indulgenciákért, bűnbocsánatokért, brévékért, pápai levelekért, megszentelt dohokért, ereklyékért, olvasókért, abszoldiókért, feloldozásokért, szentek közé való számláltatásokért, kanonizációkért és másféle zsibvásárba való portékákért készpénzünket fizetjük, s ahhoz képest észre sem vesszük, mikor a valódságot füsttel cseréljük fel.”

S végül világosan és félreérthetetlenül kimondják a röpiratok, hogy a katolikus egyház vezetői — nem Magyarországnak, hanem egy idegen hatalomnak fogadják hűséget.

„A pápa generalfeldmarsalljának — írja Trenck — a kardindásnak, aki született magyar, le kell Olaszországban a pápa hűségére való rettenetes esküvés formáját tenni, amely szerint neki nem lehet tovább magyarnak lenni, úgy, mint aki ezáltal arra kötelezi magát, hogy ha a szükség úgy kívánja, kész leszen meg Magyarországot is pusztítani és a maga kezét... a lakosoknak véreben megmosni, ha tudnillik a római szentatyának haszna és az ő minden mód és határ nélkül uralkodó fejének tilkos céljai magokkal úgy hozzák. Lehet-e... egy ilyen embert úgy nézni, szenvedni és tisztelni, mint valódságos és igaz magyart?”

Nem érvényes-e a röpiratíró megállapítása ma is? Bizony érvényes. Akkor Rómán keresztül a nemzetközi reakció parancsait kapták meg a magyar reakció egyházi vezetői. Ma az amerikai imperialisták parancsait kapják meg. A parancs még vérszomjásabb lett, az ellenség, amely a klerikális reakciót irányítja, még dühösebb. De sok püspök és érsek ma éppen úgy kész „meg Magyarországot is pusztítani és a maga kezét... a lakosoknak véreben megmosni”, mint 160 évvel ezelőtt. Alak, teljesen leplezték magukat, mint az angol-amerikai háborús uszítók ügynökei, mint az atombombával való izzonyú pusztítás hívei, mint hazánk, népünk és békénk ellenségei — lehet-e azokat „úgy nézni, mint valódságos... magyart?”

Gimes Miklós

A HIVATAL PACKÁZÁSAI

(Révai-kiadás)

arról az államtól, amelynek legtöbb hivatalnok a népnek esküdött ellensége. Eötvös nagy regényének, „A falu jegyzője”-nek itt, közölt részét olvasva, úgy érezzük, hogy szinte remeg az író hangja a felindulástól. Egy „törvényes” gyilkosság szörnyű történetét írja le. Nyúzó, Macskaházy és még néhány megvelt úr személyében összeült Tiszaréten a „statártilás sedria”, a rögtönítélő törvényszék és felakasztja Violát, a zsvánnya lett szegényt, akitől maguk is tudják és bevallják, hogy „rendes törvényszék háromheti rab-ságra ítélte volna”. Allati közönyvel, cinizmussal „lénykednek” ezek a Nyúzó és Macskaházyak. Nem veszik jegyzőkönyvbe a vádolt vallomását, mert sietniök kell. Sürgeti őket a közeledő ebédidő, s a falának már a gondolatára is „minden szájjal beszéd helyett kellemes mozgásra készült”. Különben sem érdekli őket az igazság. „Oly vétkes, vagy nem oly vétkes (— hogy statártilum elé való-e —) az nekünk tökéletesen mindegy” — mondja az egyik „bíró”. Mi hát a fontos? Az, hogy a 6. szakasz 8. pontja szerint van-e előterjesztve az eset „a vádolt nevének és betűinek, nem számokkal kirandó életkorának” feltüntetésével. A forma mögött pedig ott van a lényeg: Viola kellemetlen igazságokat tud néhány megvelt nagyrúrról, így hát őt akasztják fel, mert valakit mindenestre akasztani kell.

A bürokrácia a korrupció és a protekcionizmus melegágya — ez mutatja meg Móricz Zsigmond „Rokonok” c. regényének egyik — minden becsület emberben mély undort keltő — jele. A város nagyhatalmú korrupciós polgármestere beszélget itt az új főügyessel. Eleinte bizalmatlan vele, de hamar kiderül: rokonok őt ketten is. Összeköti őket az úri sógorág-komasság sok kusza szála és valami, ami ennél is döntőbb: az úri érdek-konosság moeskos köteléke. Most már félszavakkal is megértik egymást: csatornázás, sertésenyésztő vállalat, kisbérletek — csak ennyit mondanak, de tudják, hogy a sejtelmes szavak mögött zsíros panamak-tucatja lappang. Tolvajok — akik tolvajnyelveen beszélnek. És a valamikor becsületes embernek indult főügyész érzi, hogy szájjá ér a szenny, kicsit fulladozik is tőle, de sebj, majd megszokja. A lényeg az, hogy: „Most már jó helyre ért, nem lesz baj a karrierjével...”

Az antológia nem egy frásában az állatias, kegyetlenül ostoba bürokráciának és korrupciónak az egyházi változatát s a volt uralkodó osztályok és a klérus szoros érdekszövetségét leplezik le nagy klasszikus realista íróink.

Minden országban éljön az az idő, — és minálunk már eljött —, amikor nemcsak „öntudatos” dolgozók és néhány haladó író veszi fel a harcot az egyházi és állami bürokrácia és korrupció ellen — hanem maga az állam is. Eljött az az idő, amikor az állam, a közigazgatás nem az uraké, hanem a népe, nem az elnyomókat, hanem a dolgozókat szolgálja. Ebből a mi világunkból sem tűnt el még teljesen a bürokrácia. De el fog tűnni, mert kiirtjuk — a korrupciót és a protekcionizmust együtt — mint a múlt egyik legkárosabb maradványát. Nem kétséges, hogy éppen a most megalakuló tanácsok, a tanácsok rendszere hatalmas csapást mér a bürokráciára, amely változatlanul a reakció eszköze, véd mindent, ami

régi és dühödtén gáncsol mindent, ami új.

Milyen formákban jelentkezik a bürokrácia a mi világunkban, a dolgozók államában? A kötet ezt is megmutatja. Aczél Tamás és mások írásai számolnak be arról, hogy a különböző hivatalokban megbújt ellenség hogyan fekteti, tologatja az aikiakat, hogyan akadályozza meg a dolgozókat egyéni ügyeinek és a közügyeknek elintézését.

Gábor Béla novellája, az antológia egyik kiemelkedően jó, érdekes és elnyújtott írása pedig nagyszerűen ábrázol egy régivágású vasuti állomásfőnököt, aki a szabályzatra, az F. 2-re való hivatkozással meg akarja akadályozni az első 2000 tonna szerelvény indulását. Amikor pedig látja, hogy a kommunista vasutasok az ő gáncsoskodása ellenére is megvalósítják tervüket, „agályait oly óvatossá formában közleli, hogy most ne tűnjék akadékoskodásnak, de később mégis hivatkozni lehessen rájuk...”

A bürokrácia elleni harcot különösen nehézé teszi, hogy — mint sok más régi csökevény — nemcsak a tudatos ellenségben jelentkezik, hanem népükhöz és hazájukhoz hű dolgozók, munkások és vezetők — nem egyszerű kommunisnak — maradiságában, kényelmességében, vagy öntelenségében is. „A szervezeteinkben meglévő bürokratizmus nem csupán aktatologatás és a formások túltellegése. A bürokratizmusban a szervezeteinkre gyakorolt polgári befolyás nyilvánul meg” — állapítja meg 1928-ban Sztálin elvtárs és felhív a legálhatatosabb harcra e káros és veszélyes, a tömegek bírálatát, ellenőrzését és kezdeményezését gátló kispolgári individualista maradvány ellen.

Néhány fiatal író műveit, különösen Máté György ismert — a Pártba is beíratkodott tuncy, öntönjenező, karrierista, a tömegektől elszakadt elemeket leleplező — „görbe tükrök” sok sikerrel szolgálják harcunkat a bürokrácia ellen! De támogatják klasszikus íróink is, akik a múlt bűnének, az úri bürokraták igazi arcának feltárásával segítenek tudatosítani a becsületet, de a „bürokratizmustól olykor megfertőzött dolgozókat, hogy néha akarattal is a reakciót támogatják maradiságukkal, vagy öntelenségükkel, a tömegek kritikájának, vagy kezdeményezésének elnyomásával.

Ez az érdekes, művészi, mulatságos és ugyanakkor rendkívül tanulságos könyv tehát híven teljesíti feladatát és nyilván igen sokan szívesen olvasnák majd. De mint ahogy az élet nem áll meg a hibák leleplezésénél, mint ahogy vezetők a Párt nemcsak arra tanít, hogy feltárjuk a hibákat, hanem arra is, hogy megmússuk a hibák kijavításának, a fejlődésnek az útját és módját — úgy irodalmunk sem állhat meg az előbbinél. Pártunk felelőssége és ereje, népi demokráciánk szilárdságát bizonyítja, hogy nem félünk hibáink és gyengeségeink feltárásától. De írónktól azt kérjük és azt várjuk, hogy most már ne csak „a pápákhoz hivatalról” szóljanak, hanem arról is, hogyan veszik fel a már eredményesen a harcot dolgozóink a bürokrácia ellen és arról az új hivatalról, amelyben segítségét, barátságát, ügyének gyors, készséges elintézését találja meg a magyar dolgozó.

Molnár Miklós

* Június első napjaiban lesznek az első könyvnapok. A Szabad Nép a mai naptól sorozatosan ismerteti a jelentősebb könyvnap kiadványokat.